

Romanohangos

ROMSKÝ HLAS • ČTRNÁCTIDENÍK ROMŮ V ČESKÉ REPUBLICE • ROČNÍK 24 • ČÍSLO 9 • VYŠLO 8. ZÁŘÍ 2022

CENA 18 Kč

Výstupy z workshopu
IQRS a SRNM: Jak se stát
novinářem?

strana 2 a 3

V srpnu proběhl letní
večer Romipen

strana 3

Irena Eliášová:
Ke bosorka /
U čarodějnice

strana 6, 7

ZPRÁVY

PODĚBRADY – Podle policie se starosta Jaroslav Červinka dopustil trestného činu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod, když na jednání zastupitelstva pronesl, že by bylo Romy „lepší zastřelit“. Informaci zveřejnil server Aktuálně.cz s tím, že státní zástupce jeho trestní stíhání podmíněně zastavil, protože se starosta ke skutku doznal a poslal obětem trestných činů dar ve výši třicet tisíc korun.

ČESKÁ REPUBLIKA – V Česku začíná druhé kolo „milostivého léta pro dlužníky“, které potrvá do konce listopadu. Lidé se budou moci zbavit snadněji exekucí na dluh u veřejných institucí. Pokud uhradí původní dlužnou částku, neboli jistinu, a 1815 korun exekutorovi, úroky, penále a další platby se jim odpustí a exekuční řízení skončí. Akce se týká jen exekucí, které začaly před loňským 28. říjnem. Není pro lidi v insolvenční. Podrobné informace o podmínkách a postupu jsou na webu www.milostiveleto.cz.

Téma: Kde lze čerpat adekvátní a ověřené znalosti o Romech, romské kultuře a řeči

foto: MRK, Adam Holubovský

Dnes už na internetu najdeme několik portálů prezentujících romskou kulturu. Důležité je však to, co si každý z nás představuje pod pojmem romská kultura. Zda zrovna to, co

právě hledáme, spadá pod romskou kulturu, protože pod pojmem romská kultura najdeme nespočet článků, které informují, seznamují, vzdělávají o daném tématu.

Důležitý zdroj, z něhož lze čerpat, je seminář romistiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde se spustily nové stránky na podporu romaňi čhib, které

vede vědecký pracovník romistiky na FF UK, PhDr. Jan Červenka.

Se psanou romštinou se můžeme

Pokračování na str. 2

Projekt Saste Roma má za cíl zvýšit povědomí o zdraví, nejen ve vyloučených lokalitách

„Pokud se jen několik lidí díky projektu Saste Roma začne o své zdraví více zajímat a třeba namotivuje ke sportu či návštěvě lékaře i své blízké, tak víme, že naše práce měla a má smysl,“ říká vedoucí projektu Hana Maršálková.

Dobrý den, paní Maršálková, co vás inspirovalo k vytvoření projektu Saste Roma?

Dobrý den, naše Skupina veřejného zdraví, která funguje pod cerebrovaskulárním výzkumným týmem Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně, se dlouhodobě zabývá zdravotní osvětou. Když jsme objevili výzvu ministerstva financí, které vyhlásilo dotační program na zvyšování zdravotní gramotnosti ve vyloučených lokalitách, tak jsme neváhali a připravili projekt Saste Roma.

Viděli jsme to jako skvělou příležitost, jak naši činnost rozšířit mezi skupinu, na kterou jsme se doposud cíleně nezaměřovali. Po prvním

foto: archiv Hany Maršálkové

Pokračování na str. 4

Výstupy z workshopu IQRS a SRNM: Jak se stát novinářem?

Demolice areálu bývalého vepřína v Letech u Písku byla zahájena

Dne 22. 7. 2022 od 13:00 proběhlo slavnostní zahájení demolice areálu bývalého vepřína v Letech u Písku. Současně došlo k předání staveniště k rukám vítězů veřejné zakázky na demolici – společnosti AWT rekultivace, jejímž hlavním cílem je odstraňovat negativní dopady lidské společnosti a také vrátit přírodě její přirozenou krásu.

Mezi účastníky slavnostního zahájení demolice jednoho ze symbolů utrpení Romů byl i ministr kultury Martin Baxa. Ve své řeči zdůraznil, že považuje tento den za mimořádně významný. „Vybudování památníku v Letech je jedna z mezinárodně významných aktivit naší vlády. Mému předchůdci Danielu Hermannovi se podařilo v této věci učinit první krok. Podařilo se mu prosadit vykoupení vepřína státem. Také se podařilo najít finanční prostředky spolu s Muzeem romské kultury,“ sdělil ve svém proslovu k účastníkům aktu ministr kultury.

Paní ředitelka Muzea romské kultury Jana Horváthová dodala, že cesta k vybudování nového památníku nebyla jednoduchá a ještě není u konce. „Jsme sice na začátku, ale tento začátek je zásadní,“ řekla. Podle paní ředitelky Horváthové je demolice nezbytně nutná k tomu, aby na místě bývalého tzv. cikánského tábora mohl být vybudován důstojný památník k uctění obětí holokaustu Romů a Sintů v Čechách.

Zahájení demolice areálu se zúčastnili předsedkyně Poslanecké sněmovny České republiky Markéta Pekarová Adamová, velvyslanec Norského království Robert Kvile, předseda Výboru pro odškodnění romského holokaustu Čeněk Růžička a další významné osobnosti politického i veřejného života, aktivisté i pamětníci, jako např. Miroslav Brož, Antonín Lagryn, nebo zahraniční organizace Solli Gruppe Gegen Antirromismus.

Po závěrečné emotivní procházce areálem vepřína přišlo na řadu slavnostní zahájení demolice. Nejprve byl symbolicky zdemolován zmenšený model budovy vepřína, který se rozložil na malé betonové cihličky.

Silvie Viktorýnová

OA a VOŠ Kotlářská, obor sociální práce

Otevření výstavy Genocida Romů očima Davida Polhoše

Muzeum romské kultury ve spolupráci s Národním muzeem a společně se svým Centrem Romů a Sintů v Praze zahájilo v Národním památníku na Vítkově Mezinárodní den romského holokaustu. Jeho součástí je i putovní výstava s názvem Genocida Romů za 2. světové války.

Výstava bude k vidění do 15. prosince letošního roku. 2. srpna v 17 hodin byla veřejnosti zpřístupněna vernisáž v Národním památníku na Vítkově. Téma výstavy se zaměřuje na nacistické pronásledování a vyvražďování Romů na území dnešní České republiky. Je to připomínka tragického období dějin, kdy bylo zavražděno 90 % předválečné romské populace. Výstava nabízí návštěvníkům možnost zjistit, jak to tenkrát za 2. světové války doopravdy bylo. Muzeum romské kultury a Národní muzeum tradičně spolupracují a spojují své síly při prezentaci našich dějin, včetně jejich tragických momentů. Místo Národního památníku na Vítkově, kde si připomínáme tradici naší moderní státnosti, je též místo, kde vzdáváme čest všem obětem nacistických hrůz 2. světové války. „Genocida Romů za 2. světové války je připomínkou romského utrpení, které nesmí být nikdy zapomenuto,“ říká generální ředitel Národního muzea Michal Lukeš.

Národní památník na Vítkově je místo, kde si veřejnost připomíná velké události českých dějin. „Připomínání holokaustu Romů a Sintů má pro nás velkou symboliku. Jsme rádi, že právě Centrum Romů a Sintů může být tím spojujícím prvkem tohoto významného místa a klíčového data romské historie,“ komentuje událost ředitelka Muzea romské kultury Jana Horváthová.

Centrum národního památníku na Vítkově si připomnělo tragické události nejen zahájením zmíněné výstavy, ale také divadelní inscenací Cikánský boxer, která bude stálou součástí programu výstavy. Cikánský boxer je monodrama německé autorky Rine Reinigerové. Je inspirováno životními osudy romského boxera Johanna Trollmanna alias Rukeli. Ten se v roce 1933 stal mistrem Německa v boxu, nacisti mu však jeho titul vzali kvůli jeho romskému původu. Na začátku války narukoval do Wehrmachtu a bojoval i na východní frontě, přesto byl po návratu z Ruska poslán do koncentračního tábora Neuengamme. **David Polhoš, 17 let**

Střední škola umění a designu

Téma: Kde lze čerpat adekvátní a ověřené znalosti...

foto: MRK, Adam Holubovský

Dokončení ze str. 1

setkat v romských novinách Romano hangos, Romano Voďi nebo v časopisu Kereka. A já jsem ráda, že můžu být součástí, že můžu romštinu touto formou udržovat a podporovat.

Určitě bych zmínila web Muzea romské kultury v Brně, kde se dají najít důležité informace zabývající se romskou kulturou, do níž spadá historie Romů, fotodokumentace textilu, výstav a jiných.

Dále pak web organizace Slovo 21, kde se seznámíte s projekty podporujícími inkluzi Romů do většinové společnosti, a to v různých oblastech. Tato organizace také pořádá světový romský festival Khamoro.

Nebo také romská mediální a vzdělávací organizace Romea, která podporuje kvalitní zpravodajství, vzdělávání romských studentů a přispívá k uznání Romů za rovnocenné členy společnosti. Najdete zde i rozhovory s romskými osobnostmi.

Roma Radio zase posluchače vzdělává o romštině s programem Džanes romanes, který vede Martina Horňáková. Rádio také nabízí poslech romské hudby.

Pro širokou veřejnost jsou často vyhledávaná různá témata, záleží na tom, co člověk právě na internetu hledá. Můžou to být články na téma třeba z romské historie, původu Romů, vzdělávání Romů, bydleání, holocaust a jiné. Vychází se však vždy z informací, které jsou zveřejněné. Vyhledávané jsou i negativní články o Romech, ze kterých pak lidem vznikají silné představy vůči romské menšině.

V České republice se romština ve škole ani jinde venku moc nepoužívá. Romštinou ale nepřestala mluvit naše stará generace. Mladí Romové mluví romštinou pasivně, nebo někteří jen částečně. Všeobecně se o romském jazyce moc nemluví. Ale musím zmínit organizaci Nová škola, která již 25 let pořádá literární soutěž pro děti a dospělé Romano suno (Romský sen), zaměřenou na podporu romského jazyka. Dále pak zpravodajský publicistický magazín a rozhlasový pořad O Roma vakeren (Romové hovoří),

který působí v České republice od roku 1992 a vede ho Iveta Demeterová. Je to jediný veřejný program, kde se setkáváme s romštinou a poslechem kvalitní romské hudby. Ve veřejnoprávní televizi bohužel ještě samostatný romský pořad nemáme. Proč? To by byla otázka k zamyšlení.

Myslím si, že bychom se my, kteří romaňi čhib ovládáme, měli naučit rozdávat romštinu našim dalším generacím. Romština se bude udržovat díky těm, kteří romsky umí. Tak pojďme společně a s láskou náš romský jazyk předávat našim dětem a všude tam, kde to je potřeba. Musíme se o svůj romský jazyk starat a uchovat ho. My jsme ti mediátoři, kteří znalosti o Romech a romské kultuře předávají. A nemusí to být formou přes počítač, ale i osobním předáním, ve formě vyprávění.

Mám pár přátel žijících v cizině, a proto jsem se jich také zeptala, jak oni osobně vnímají ve svých zemích téma o Romech, romské kultuře a romštině. Tady jsou jejich odpovědi.

Petr Torák (Velká Británie)

V Británii je udržování romské kultury a jazyka velkým problémem. Ve školách sice oslavují romské dny, prezentují romské modely, ale není to standardní praxí. Komunitní spolky se také snaží udržovat kulturní aspekty, ale takových spolků je v Británii jen pár a služby se dostanou jen malému počtu lidí. Zároveň je problém, že rodiny, které jsou zde již delší dobu, přestávají mluvit česky i romsky, a tím se vytrácí i romský jazyk u mladé generace. Naše charita se snaží udržovat jazyk, tanec a další kulturní atributy v městě Peterborough a dalších městech. Máme velkou knihovnu romských knih a audio-video materiálů, které jsou k dispozici jednotlivcům i školám. Zároveň spolupracujeme se školami při organizování romských dnů.

Petra Gelbart (USA)

V Americe se romská kultura neprezentuje vůbec. Občas nepatrná zmínka v kontextu o holocaustu,

ale ještě jsem nezažila, že by si z toho dotyční žáci odnesli byť jen základní informace o Romech coby etniku. Nedávno dostala Julinka pracovní list nebo spíš článek s otázkami od své logopedky ve škole. Týkalo se to sester Vargových a romské módy. Já jsem jí psala, že jí děkuju, ale ona řekla, že se to náhodou někde objevilo v nějakém on-line časopise pro mladé. A dostat do povědomí žáků, že Romové mají svůj jazyk, to nehrozí. Příčinou podle mě je to, že v USA jsou Romové příliš malá a neznámá menšina. V drtivé většině jim to tak vyhovuje – chtějí zůstat anonymní. Řekla bych, že to je stejné jako s Romy, kteří „zapadnou“ u nás a nechťejí se hlásit ke svému původu. Lidé nechťejí řešit to stigma. V USA je to nastavené trochu jinak, ale slovo „gypsy“ stigmatizující je a slovo Rom skoro nikdo nezná.

Málka Demeterová (Austrálie)

U nás v Austrálii o romské kultuře a romském jazyce děti nic neví. Na základní škole se v historii o holocaustu neučí. Mám dvě dcery, jedna v šesté a druhá ve čtvrté třídě, a učí se spíš historii australskou a o našich domorodcích. Většina Australanů ani netuší, co Roma jsou. V Austrálii ve školách se moje děti nemusí stydět říct, že jsou napůl Romky, protože Austrálie je multikulturní zem a nikomu tu nevadí, odkud člověk pochází. Mohu ale říct, že naši australští domorodci jsou tu hrozně diskriminováni, úplně stejně jako Romové.

Romská kultura pro mě znamená všechno. Jsem pravá hrdá Romka a miluji naši kulturu a náš romský jazyk, protože naše kultura je výjimečná. Miluji naše romské zvyky, naši hudbu, která jde přímo do srdce. Bez kultury je člověk prázdný a ta naše kultura je plná barev, lásky, smutku, radosti, respektu a kdysi byla tak silná. Ale v dnešní době mi připadá, že už to není jako dřív, všechno se pomaličku vytrácí. Ověřené znalosti o romské kultuře a romaňi čhib čerpám od svých prarodičů a rodičů.

Veronika Kačová

O likeriben le gadžengro ko Roma...

Šaj phenav, hoj ňisar nane avresar o likeriben le gadžengro k'amende feder, imar šaj phenav, hoj goreder.

Mindig, sar džav maškar o gadže, dikhav the šunav, sar džan ki'amende. U mariben pre Ukrajina sikhave, sar akana o manuša hine k'amende phundrade, vakeren bijo pativ, sar amen nakamen, keren amenca, sar te ulamas bijo kher, the te dživas rendešnonas avka sar jon. Phiras andre buti, amare čhavore študinen, ale jon kajse lače veci pr'amende nadikhen, dikhen čak o namištes, angle lende sam čak melale Roma, the aver nič.

Odava dikhas, sar le denaškerden Romen o gadže k'amende mukhenas, calo svetos dikhelas, sar o Roma le čhavorencas sovenas pre štaciona pre phuv, bokhale, melale, sar te naulahas manuša, ale le parnen denaškerden kidenas sar le Devles! Lošaha len lenas, sa hin lenge mištes, chuden o love, bešen hjaba,

dživen peske sar bare raja, savoro hin vaš lenge hjaba! Dživen adaj igen mištes, feder sar amen, so adaj dživas, te sam o parne abo kale, amen mušinās saki korona te ginel, šaj phenav, hoj adaj akaňik bokhluvas!

O mariben pre Ukrajina kerel igen baro bibachtalipen, savoro hin kuč, igen kuč, me nadžanav, te amare politiki, o bare raja, keren lačhes. Me kija naachaľuvav, ale jekh džanav, hoj namištes. Calo svetos pomožinel le Ukrajincoske, jov len sa diliňarel, ale o herci odava džanen... Amaro premijeris pes igen chudel te pomožinel, no nek peske del bari briga.

Jekh gadži mange phenelas ajse lava, hoj savoro mange ruminda, so mange kerelas loš. „Romňije, cinen tumenge but chaben, bo sar avela o mariben, tumen o Roma merena andre bokh, le Romen ňiko nakamel, namukhena tumen aňi andre bota, našti cinena o maro, cinen tu-

menge akaňik o chaben!“ Ačhilom sar bar, s'odava hin? Sar joj avka šaj mange vakereľ? Joj džanel, sar oda-va avela? Avka duminen savore gadže? No, avaha pre soste te lošanel! Calo džives duminavas, so mange phenelas e gadži. So amen o Roma nasam manuša? Adaj pre Čechiko dživas šel berša, adaj ulilam, the hin amen e sloboda, o pravos atd.

Nadžanav sar ko, ale me avka man likerav ko manuša, pativaha, the kamav, kaj te ke mande avka džan tiž, ale nane odava avka furt, o manuša pes nameňinen. Kamplamas te avel ki'amende pativale, bo e dar pr'amende savorende bešel, le maribnastar. O mariben hin baro bibachtalipen pal calo svetos, sako daral vaš peskro iletos. Vaš oda kampas te avel k'amende pativale, te sam Roma, te sam gadže, bo savore sam čak manuša...

Irena Eliášová

Vztah majority k Romům...

Mohu říci, že se nijak nezměnily vztahy mezi námi Romy a majoritou, pořád je to stejné, negativní, ba naopak, dá se říct, že se zhoršily.

Pokaždé, jakmile se dostanu mezi lidi, to vidím. Válka na Ukrajině způsobila, že lidi jsou otevřenější a mluví přímo, jasně a otevřeně, jak nás nenávidí, jednají s námi jako s odpadlíky, i když skutečně žijeme normálně jako lidi z majority. Živíme se prací, máme svoje vlastní domy, byty, naše potomci studují, ale to pozitivní ONI nevidí, před nimi jsme jen Cikáni, a špatní Cikáni!

To, jak vítali uprchlíky Romy u nás v naší zemi, je hrozné. Celý svět viděl, jak ti lidi spali na zemi s malými dětmi po nádražích, hladoví, špinaví, no, děs! Jako kdyby ani nebyli lidmi, zato gádže uprchlíky vítali nadšeně! Dostávají penízky, jídlo, ubytování, vše mají zadarmo! Žijí si tady opravdu velmi dobře, lépe než

lidi v naší zemi, co jsme tu doma, je jedno, jestli bílí nebo černí. Mohu říci, že my tu musíme počítat každou korunku, dá se říci, že hladujeme!

Válka na Ukrajině zavinila hodně zla, všechno se zdrazilo, nevím, zda si naši politici, naši PÁNI ve vládě uvědomují, zda dělají dobře a správně s pomocí prezidentovi Ukrajiny. Já nerozumím politice, ale přesto vím, že to přehánějí! Celý svět pomáhá Ukrajině, on ten prezident je velmi šikovný a umí zblbnout lidi, no jo, herci to opravdu umí... Nechápu, proč to je tak, náš premiér se velmi snaží jim pomáhat, ale měl by být opatrnější.

Jedna Češka mi řekla takovou větu, že jsem to měla v hlavě celý den, zkazila mi všechno, z čeho jsem měla radost. „Paní, nakupte si hodně jídla, až vypukne válka, vy umřete hladu, vy, Romové, pro nikoho nejste důležitý, ani do krámu

vás nepustí pro chleba, udělejte si zásoby už teď!“ Co to znamená? To opravdu s námi Romy tak bude? Jak ona si dovolí takto mluvit? Ona snad ví, co bude? Myslí takto více lidí z majority? Pane jo, to se máme na co těšit! Celý den jsem o tom přemýšlela, je to vůbec možné, aby Romové nemohli žít stejně jako ostatní lidi? Vždyť tu máme občanství, tady jsme se narodili a žijeme tu stovky roků, máme svoje práva atd.

Nevím, jak kdo, ale já se snažím ke každému chovat slušně a vyžaduji, aby i oni se chovali tak ke mně, ale není to tak pokaždé. Lidi se nemění, já si myslím, že naopak bychom se měli k sobě chovat moc dobře, protože nás obchází strach z války. Válka je zlo, a to vždy a všude, každý se bojí o svůj život, zda Rom, nebo gádžo, všichni jsme jen lidi, proto bychom se měli k sobě chovat lidsky...

Irena Eliášová

Dikh, elektromobil!

Elektromobil, elektroauto nebo také elektrické vozidlo je motorové vozidlo na elektrický pohon.

Dokázali byste si představit vyměnit svoje normální auto za elektromobil?

Třeba svůj Mercedes za elektrické auto?

Výhody elektromobilů: Provoz a údržba elektromobilů je levnější než u vozů se spalovacím motorem. Ušetříte také náklady na jeho servis. Dojezd elektromobilů je dnes běžně už 200 až 300 km. Vozy Tesla ujezdou až 400 km na jedno nabití. Investice do elektromobilů je vyšší.

Nevýhody: Nenatankujete vsu-

de, za rychlé dobíjení přeci jen zaplatíte! A víme, jaká bude cena za elektřinu v budoucnosti?

Z jakých aut si můžete dnes na českém trhu vybrat? Tesla, Volkswagen, Toyota a mnoho dalších. Nejprodávanější z nich podle dostupných informací na internetu jsou Nissan Leaf, Hyundai Ioniq Electric, novinka – Kia Soul EV, Škoda Citigo e iV a Enyaq. Pro nás, pro Romy, mám ale dobrou zprávu, existuje i elektrický „Medvěd“ – Mercedes Benz B ED.

Stále máte strach si elektrické auto koupit? Nejste sami. I já mám strach, a proto tento článek vytvá-

řím. Na cestě světem informací o elektromobilitě jsem si odpověděl na otázky spojené s hlavní strážákem elektroaut – s nabíjením.

Prý se nemusíme už bát a síť nabíjecích stanic je dostatečná na to, abych na cestě z obchodního centra domů nezůstal trčet s vybitou baterkou uprostřed silnice.

Svět se mění a my v něm. Brzy budeme asi muset svoje přeplňované osmiválce, milované Mercedesy s atmosférickými motory, opustit ve prospěch městských autíček na baterky.

Michael Bagar

Účastník workshopu Romano hangos

UDÁLOST

V srpnu proběhl letní večer Romipen

TOMÁŠ ŠČUKA

V brněnském kulturním centru Semilasso se v pátek 12. srpna uskutečnil koncert špičkových romských umělců jako završení už 3. ročníku letní školy Romipen. Akci pořádaly spolky Centrum společného zájmu a Romaňi hub. Letní škola reaguje na nedostatek relevantních informací o romské menšině ve veřejném prostoru. Jejím hlavním cílem je zvýšit zájem romské populace o její historii a kulturu.

Ve vzdělávacích programech základních a středních škol bývá prezentace Romů okrajovou záležitostí bez ohledu na to, že Romové žijí na území České republiky několik století. Tento společenský nedostatek nedává této menšině prostor se o sobě něco dovědět. Romská kultura má svou rozmanitost mnoho podob a nejde vždy jen o hudbu a zpěv. Oproti tradičním romským festivalům chceme vytvářet prostor k širšímu poznání romské historie a kultury, což má obrovský význam v osobnostním rozvoji člověka.

Prostřednictvím intenzivních workshopů chceme účastníkům zpřístupnit romskou kulturu. Workshopy vedou samotní Romové, kteří jsou v jednotlivých tématech odborně způsobilí. Představení Romů, jejich historie, jazyka, zvyků, tradic, ale i současných palčivých problémů, na to vše se Romipen zaměřuje a chce s těmito tématy seznámit širokou romskou i neromskou veřejnost.

U romských dětí chceme přes výše zmíněné bariéry posilovat jejich romskou identitu i hrdost na jejich původ. Domníváme se, že tento přístup dlouhodobě chybí v jednotlivých politikách na podporu integrace Romů. Značná část neziskových organizací působících v Jihomoravském kraji se realizuje především v sociální oblasti. Přítomnost kulturních aktivit na podporu osvěty o Romech může postupem času měnit i dnešní nepříznivé společenské klima v tomto kraji.

Na projektu se podílí celkem 20 osob realizačního týmu včetně přednášejících lektorů. Účast na workshopech se od roku 2020 každým rokem zvyšuje. Jsme potěšeni, že zájem o naše kulturně vzdělávací aktivity stoupá jak u Romů, tak u majority. Jde především o žáky a studenty základních a středních škol. Někteří přichází v doprovodu rodičů a rodin. Letošní účast na workshopech čítala více než 800 participantů. Podařilo se nám navázat velmi dobrou spoluprací s některými školami, které náš projekt vítají. Děti se zase těší na další pokračování.

Kulturní večer Romipen navštívilo přes 500 osob. Vystoupili například Ondrej Ferko a Ondra Gizman, Thomas, Duo band Kladno, Salut Roma a Romano jilo.

Těšíme se společně na další ročník letní školy Romipen, který se budeme snažit připravit opět pečlivě, s lákavým a pestrým programem pro veřejnost.

Za spolky také vyjadřujeme poděkování Ministerstvu kultury a Jihomoravskému kraji za finanční podporu.

foto: Sabir Agalarov

Projekt Saste Roma má za cíl zvýšit povědomí o zdraví, nejen ve vyloučených lokalitách

Dokončení ze str. 1

zmapování situace jsme zjistili, že obyvatelé vyloučených lokalit, kterými jsou často Romové, jsou na tom se zdravím oproti většinové populaci opravdu špatně. Mají zhruba o 18 let kratší život a mnohem častěji trpí prakticky všemi závažnými chorobami, od infarktu, přes cukrovku, až po infekční onemocnění. V projektu tedy vidíme velký smysl. Navíc, pokud by se podařilo snížit tyto nerovnosti ve zdraví, bude to mít pozitivní dopad na celou českou populaci.

Jak dlouho vám trvalo dát všechno dohromady a s kým jste spolupracovali?

Projekt jsme zahájili v dubnu 2021 a dá se říct, že ještě vše dohromady dáváme – teď už tedy spíš finišujeme. Připravujeme celou řadu výstupů a je za tím obrovské množství práce zhruba 30 lidí. Na přípravě materiálů spolupracujeme úzce s lékaři, psychology, sociology, zástupci romských neziskových organizací jako DROM, ARA Art a specialisty na romskou kulturu. Nedílnou součástí jsou také mediátoři Státního zdravotního ústavu, kteří mají přímý kontakt s romskými komunitami a pomohou nám připravené výstupy distribuovat.

Mohla byste nám říct, jakým způsobem projekt funguje a co přesně lidem nabízí?

Lidem poskytujeme veškeré potřebné informace o nejzávažnějších onemocněních, která se jich mohou týkat. Informujeme o tom, jak je rozpoznat u sebe, či blízkých, jak na ně správně reagovat a především, jak se jim vyhnout. Snažíme se také lidem předat poselství, že mají zdraví ve svých rukou a povzbudit je, aby včas vyhledali lékařskou pomoc.

Tyto informace jsme „schovali“ do nejrůznějších podob tak, aby si každý mohl vybrat, odkud je chce čerpat. Znalosti tak lidé mohou získat z tištěných brožur, vzdělávacích filmů, kulturně-osvětových akcí, přes mobilní hru nebo třeba přes osvětové hudební videoklipy. Například díky videoklipu Koutek, který jsme dali dohromady s brněnským rapperem MC Geyem, se lidé dozví, jak poznat a reagovat na mrtvici.

Pro každého, kdo by se chtěl o zdraví a o našich aktivitách dozvědět víc, doporučuji navštívit web www.sasteroma.com anebo sledovat náš Facebook či Instagram, kam přidáváme zajímavé a užitečné příspěvky.

V jakém kraji nebo v jakých městech bude projekt Saste Roma viditelný?

Náš projekt působí celorepublikově. Všechny naše on-line výstupy jsou dostupné odkudkoliv a také mediátoři, kteří zajišťují distribuci brožur a informací, působí v mnoha lokalitách v Česku. Příští rok se plánuje objevit na akcích v Ostravě a So-

kolově. Některé aktivity, například plakátovou kampaň nebo zdravotně-osvětový závod pro děti FAST běh, jsme realizovali v Brně, protože v Brně sídlíme.

Čím to podle vás je, že si Romové někdy nejsou vědomi svých zdravotních problémů?

Ikdyž je mezi Romy nižší informovanost, tak si většinu svých zdravotních rizik uvědomují, ale odsouvají je na druhou kolej. Důvody, proč je neřeší, jsou stejné napříč populací – bojí se navštívit lékaře kvůli potenciálně nepříjemné diagnóze, nechce se jim trávit čas v čekárně, nebo vyčkávají, že se problém sám vyřeší. Romové navíc v mnoha věcech, i ohledně svého zdraví, více dávají na úsudek komunity, a pokud v dané komunitě není zdraví prioritou, tak mu sami nepřikládají patřičnou důležitost.

Myslíte si, že změni váš projekt to, že Romové ve vyloučených lokalitách změni pohled na své zdraví a začnou se o sebe více starat?

V prvé řadě je potřeba si uvědomit odpovědnost za své vlastní zdraví. A i když člověk čelí nejrůznějším výzvám, měl by se pokusit pro sebe udělat to nejlepší. Vždyť ve výsledku jde o to prožít co nejvyšší život, nejlépe po boku svých blízkých – to si myslím přeje každý.

Náš projekt nabízí pomocnou ruku v podobě informací o zdraví a prevenci, které do komunity dostaneme různými prostředky. Doufáme, že projektem dodáme co nejvíce lidem potřebnou oporu a kuráž ke změně. Pokud se i jen několik lidí díky projektu Saste Roma začne o své zdraví více zajímat a třeba namotivuje ke sportu či návštěvě lékaře i své blízké, tak víme, že naše práce měla a má smysl.

Jak se vám s Romy spolupracuje, je to vaše první spolupráce s romskou komunitou?

Na našich akcích pro veřejnost se s romskou komunitou samozřejmě setkáváme, ale Saste Roma je první projekt, který věnujeme primárně jim. Myslím, že pro náš realizační tým je to zajímavá zkušenost – jako neromové objevujeme nový svět. S Romy jsme měli v přípravné fázi řadu setkání a spolupráce byla vždy příjemná. Kolegyně Marcela Ely například vedla rozhovory s pacienty, kteří překonali nějaké závažné onemocnění. Máme celkem 10 pravdivých příběhů a spolupráce s těmito lidmi byla naprosto úžasná. Všude nás velice vřele přijali a byli ochotni sdílet informace o svých zkušenostech s onemocněním a tím ukázat ostatním, jak je zdraví důležité. V projektu spolupracujeme také s různými romskými organizacemi a několika odborníky romského původu, kteří nám byli v přípravné fázi velkou oporou.

Zaměřuje se váš projekt jen na dospělé, nebo i děti a mládež? Jaké aktivity pro ně chystáte?

Projektem chceme zaujmout všechny věkové kategorie, a to díky různorodým aktivitám. Na dospělé cílí zejména tiskoviny, především pro děti finalizujeme mobilní hru a e-learningový vzdělávací program s filmy. V květnu jsme pro ně také uspořádali zážitkový závod FAST běh, ve kterém 2. místo obsadily školačky ze základní školy ve vyloučené lokalitě, což nás velmi potěšilo. Pro všechny je pak dostupný informační web, Facebook a osvětové akce. Spíš pro mladší ročníky tvoříme i hudební videoklipy, jako již zmíněný Koutek. Na jaro 2023 plánujeme premiéru druhého klipu, který bude pro změnu zaměřený na srdeční infarkt.

Mohla byste nám říct, kdo z terénních pracovníků se podílí na projektu Saste Roma a jak budou romskou komunitu vzdělávat o jejich zdraví? Jaká je jejich práce?

Jedná se mediátory zdraví Státního zdravotního ústavu, kteří přímo pracují s lidmi ve vyloučených lokalitách. Do projektu Saste Roma jsou zapojeni od samého začátku, pomohli nám například vyhledat pacienty s příběhem, společně jsme se také účastnili několika akcí. Tento podzim ale začne jejich hlavní činnost, a to distribuce připravených materiálů a informací do komunit a neziskových organizací tak, aby se dostaly k co nejvíce lidem. Sami mediátoři budou ohledně prevence onemocnění proškoleni a budou schopni předat důležité informace a poradit ostatním, co dělat, nebo na koho se obrátit.

Jak bychom my všichni měli podle vás zlepšit své zdraví? V současné době je na nás z různých stran vyvíjen tlak, napětí. Lidé jsou ve stresu kvůli tomu, co přijde, všechno se zdražuje, snaží se šetřit. A věřím, že to musí být pro každého z nás něco, co s naší psychikou pěkně zamává... Jak bychom se toho měli vyvarovat?

Obecně bych se v dnešní komplikované době pokusila soustředit na to,

co vás těší. Ať už je to čas strávený s rodinou, kamarády, můžete se věnovat sami sobě – naučit se třeba něco nového. Na uklidnění nervů pomůžou i různá meditační a dechová cvičení, která jsou zadarmo a zabere pár minut denně. Náladu zvedne také sport, teď v létě si můžete jít zaplavat nebo se proběhnout v parku. V neposlední řadě je skvělé vypadnout občas ze stereotypu.

Velmi očištné je také dát si pauzu od sociálních sítí. Je už prokázáno, že užívání sítí zvyšuje úzkost a depresi, a to především u dětí 12–16 let. „Facebooková abstinence“ však prospěje každému.

Jak bychom měli udržet svou pozornost v přítomném okamžiku? A myslíte si, že mají Romové a Češi jiné vnímání, co se týče nějaké změny v jejich životě?

Zjednodušeně – snažit se odfiltrovat to negativní v našem životě a zaměřit se na to pozitivní, i když to budou jen nějaké drobnosti. Na vnímání změn v životě nedokážu odpovědět, to podle mě nelze shrnout, protože to má každý člověk nastavené individuálně.

Jak jsou na tom, podle vás, Romové, co se týče stresu? A máte nějaký tip, jak bychom stres mohli v dnešní době omezit? Jde to vůbec?

Můj osobní názor je, že obecně obyvatelé vyloučených lokalit se mohou potýkat s větším stresem, který souvisí s nedostatkem financí, předsudky, nebo právě i zmiňovaným horším zdravím. Věřím, že časem se některé problémy, například zdravotní nerovnosti, podaří odstranit, ale je to otázka systémového nastavení a práce na mnoho let. Souvisí to velmi například i se vzděláním v těchto komunitách – méně vzdělaní lidé mají nižší povědomí o zdraví a méně o něj dbají, což souvisí třeba i s nedostatkem financí. Je to začarovaný kruh.

Jaká jsou podle vás riziková onemocnění u romské populace a co je příčinou těchto onemocnění? Dá se jim předejít? A jak hledat

nové přístupy, aby se výskyt těchto onemocnění snižoval?

V dnešní době romskou populaci, stejně jako většinovou, ve vyšší míře postihují všechna civilizační onemocnění – jako mrtvice, srdeční infarkt, obezita, cukrovka – a také zde pozorujeme vyšší výskyt infekčních chorob. Z 50–80 % lze těmto onemocněním předcházet. Zásadní je zdravý životní styl, což znamená stravu bohatou na ovoce, zeleninu, omezení sladkého a tučného jídla a soli. Dále pravidelný pohyb – kromě klasického sportu můžete počítat i rychlochůzi s kočárkem nebo energický úklid domácnosti, při kterém se zapotíte. Extrémně důležité je vzdát se cigaret a nadměrného požívání alkoholu nebo užívání drog. Jedná se o velmi závažné rizikové faktory pro vznik celé řady onemocnění a často přispívají k fatálnímu dopadu na zdraví. V neposlední řadě by měl každý využít bezplatných pravidelných kontrol u lékaře a screeningů, které mohou zachytit včas závažná onemocnění. K tomuto tématu jsme vypracovali samostatnou brožuru, kterou je možné stáhnout on-line na webu.

Vidíte z vaší strany nějakou pozitivní změnu, co se týče životního stylu u romské populace?

Na to vám ráda odpovím za dva roky, až zhodnotíme dopad našeho projektu.

Co chystáte v nejbližší době?

Na přelomu září/října začneme přes mediátory SZÚ distribuovat brožury, letáky a další tiskoviny. V říjnu pak Brňáky zaplavíme plakátovou kampaní v MHD a na dalších vybraných místech. Na konci října, konkrétně 27. 10., proběhne on-line osvětová akce ke Světovému dni cévní mozkové příhody a v listopadu zahájíme vzdělávací e-learning a mobilní hru. Pevně věříme, že si naše aktivity najdou své publikum a podaří se nám projektem zasáhnout co nejvíce lidí.

rozhovor vedla Veronika Kačová

O projektos Saste Roma sikhavel le manušenge, sar peske feder te l'ikerel o sastipen, na ča andro čore lokaliti

„He te bi pes ča vajkeci manuša vaš o projektos Saste Roma zaujimine- nas buter pal peskro sastipen, the phenenas pal o športos, abo našťiva ko doktoris he peskre pašutne dženenge, ta džanas, hoj amari buťi ker- dām u keras lačhes,“ phenel e projek- tovo veduci e Hana Maršálková.

Lačo džives, raňi Maršálková, so tumen inspirindas te kerel avri o projektos Saste Roma?

Lačo džives, amari Skupina vaš o manušengro sastipen, savi perel andro cerebrovaskularno vizkum- no timos andre Fakultno špitála ke sv. Anna ke Brna, pes imar but ber- ša zaujiminel pal o manušeskero sastipen. Sar rakhľam e vizva khat- ar ministerstvo financí, savo diñas avri dotačno program, hoj pes te ke- rel feder o sastipen andro čore loka- liti, ta naužarahas the kerdām avri o projektos Saste Roma.

Dikhľam oda sar lači priležitos- ta, sar pal amari buťi te phenas le ma- nušenge, pre save mek dži akana nathodať godi. Pal o peršo predžan- ipen arakhľam, hoj o džene khatar čore lokaliti, save hine buter Roma, hine andro sastipen nalačhes, buter sar e majorita. Ehin len vaj khatar de- šochto berš charneder dživipen the buter cerpinen pherdo phare nasva- lipenena, khatar infarkt, gulo na- svalipen, dži ke infekčno nasvalipe- na. Andro projektos vaš kada dikhas bari cena. Mek te bi pes podarinlas te thovel tele kale averipena andro sastipen, avela oda ča lačhes perdal calo čechiko spoločnosť.

Keci but tumenge likerlas te tho- vel savoro jekhetane the kaha ke- renas buťi?

O projektos chudľam te kerel and- ro aprilis 2021, the phenavas bi, hoj oda ča akana savoro thovas jekhe- tane – akana imar savoro dokeras. Richtinas pherdo vistupi the ehin pal amende pherdo buťa, sam sku- pina vaj tranda džene. Richtinahas o materijala jekhetane le doktorenc- a, psychogenca, socijologenca, le Romenca khatar neziskove orga- nizaciji, save ehin DROM, ARA Art the specialistenca pre romaňi kul- tura. Bare džene hine tiž o medijato- ra khatar Štatno sastipnaskro usta- vos, save džanen pal o Roma andro terenos, the šegetinena amenge and- re distribucija, andro vistupi.

Šaj amenge phenen, so o progra- mos le manušen del?

Le dženen das savore informaciji, save kampil, pal o nekphareder na- svalipena, save len šaj avel. Phen- as lenge pal kada, sar len pre peste abo pre peskre pašutne džene šaj prin- džaren, so majinen te kerel, the sar len te obdžal. Kamas le dženenge te del hiros, hoj lengero sastipen ehin andro lengro vast, the te del len zor, hoj te džanen, kana te vič- nel le doktoris.

Kale informaciji „garuďam“ and- ro pherdo parsune, hoj peske sako dženo šaj kidel avri khatar kamel.

Kavka o manuša šaj rakhen godi and- ro brožuri, sikhadune filmi, kul- turne akciji, khatar mobilno baviša- gos lebo tiž khatar bašavibnaskere videoklipi. Napriklad vaš o video- klip Koutek, savo kerdām jekhetane le raperiha khatar Brna, o MC Gey, pes o džene dodžanena, sar te prindžarel e porážka.

Sako, ko bi pes kamelas te dod- žanel buter pal peskro sastipen the pal amari buťi, šaj dikhel pro webos www.sasteroma.com, lebo pro Facebook lebo Instagram, kaj tho- vas zaujimave the godaver hiri.

Andre save thana šaj dikhas o pro- jektos Saste Roma?

Amaro projektos keras andre cali republika. Savore amare on-line vistupi hine dochudle khatar ka- men, the tiž o medijatora, save ke- ren e distribucija andro brožuri the informaciji, bešen andro pher- do thana andro Čechiko. Aver berš pes plaňinas te sikhavel pro akciji ke Ostrava the Sokolov. Varesave buťa, napriklad plagatovo kampaň, lebo osvetovo prekidkeriben perdal o čavore FAST denašiben, kerdām ke Brna, vašoda hoj sam Brnatar.

Soske peske o Roma varekana na- len andro šero peskre nasvalipena?

He te ehin maškar o Roma čepeder informovanost, ta pal but peskre nasvalipena džanen, aľe thoven len pre duťto sera. Soske oda narješ- nen, oda ehin rovnako sar andre majorita – daran te džal ko dokto- ris, nakamen te šunel nalačhe hiri pal peskro nasvalipen, abo naka- men te užarel andre čekarna, abo užaren, hoj pes o problemas kor- koro avri kerla. O Roma andro but veci, na ča andre peskro sastipen, den pal o lav, so phenena o džene andre lengri familija the komunita, the te andre familija nane sastipen pro peršo than, ta he lenge o sastip- en jekh.

Paťan, hoj tumaro projektos kerla feder kada, hoj o Roma buter baji- nena pal peskro sastipen?

Peršes mušinas te džanel, hoj ama- ro sastipen ehin pre amaro šero. He te pes o manuš marel le dživipnaha, majinlas bi te skušinel te kerel per- dal peste koda nekfeder. Hem cal- kom džal pal kada, hoj te predživel lačo dživipen, nekfeder jekhetane peskre pašutne dženenca – kada

peske vinšinel sako dženo.

Amaro projektos del šegetuno vast andro informaciji pal o sastipen the prevencija, save maškar o manu- ša dochudaha všelijake dromenca. Paťas, hoj le projektoha daha so nekbuter manušen tromadipen and- ro visariben. He te bi pes ča vajkeci manuša vaš o projektos Saste Roma zaujimine nas buter pal peskro sastip- en, the phenenas pal o športos, abo našťiva ko doktoris he peskre pašut- ne dženenge, ta džanas, hoj amari buťi kerdām the keras lačhes.

Sar pes tumenge kerel le Romen- ca buťi, ehin oda tumari peršo buťi predal o Roma?

Pre amare akciji pes le Romenca tiž arakhahas, aľe Saste Roma ehin per- šo projektos, savo hino prosto per- dal o Roma. Mišľinav, hoj perdal amare realizačne džene ehin oda za- ujimavo buťi – sar o gadže arakhas nevo svetos. Le Romenca amen ehas pro začatkos pherdo dikhibena, the jekhetani buťi ehas furt lači. E ko- legiňa Marcela Ely napriklad ker- las vakeribena le pacientenca, save predžidile varesavo pharo nasvali- pen. Ehin amen calkom deš čaču- ne vakeribena, the jekhetani buťi kale dženenca ehas čačes igen lači. Všadzi amen but jilestar prilile the ehas jileskere amenge te vakerel pal peskre nasvalipena the kaleha te sikhavel le avrenge, sar o sastipen kampil. Andro projektos keras tiž jekhetanes buťi pherdo romane orga- nizacijenca the vajkeci romane odborňikenca, save amenge andro pripravi but šegetinende.

Zale pes tumaro projektos ča per- dal o dospela džene, lebo he per- dal čhavore the terne čhave? Save buťa perdal lende richtinen?

Kamas te vičinel savore beršeskre kategoriji, the oda vaš o pherdo ba- višaga. Perdal dospela džene amen ehin kerde o ľila, perdal čhavore do- keras mobilno bavišagos the e-learn- ingovo program le filmenca. Andro majos perdal lende kerdām prekid- keriben FAST denašiben, andre savo pes pre duťto than zabešle o čhajora khatar zakladno škola khatar čori lo- kalita, but amenge oda kerdas rado- sťa. Perdal savore džene ehin palis dochudlo o informačno web, Face- book the akciji. Sigeder perdal o ter- ne keras he bašavibnaskere videokli- pi, pal save imar phendom – Koutek.

Pro ľinaj andro berš 2023 plaňinas premijera duťto klipos, savo avela thodo pre jileskeri porážka.

Šaj amenge phenen, ko khatar pra- covňika andro terenos kerel buťi andro projektos Saste Roma the sar sikhavena le Romen pal len- gro sastipen? Savi ehin lengri buťi? Džal pal o sastipnaskre medijatora, save keren buťi andro Štatno sastip- naskro ustavos, jon kerena buťi ipen le manušenca khatar čore lokaliti. Andro projektos Saste Roma kere- nas buťi imar khatar začatkos, šege- tinde amenge te rodel le pacienten le vakeribenca, jekhetane samas tiž pro vajkeci akciji. Kada jejsos aľe chude- na te kerel nekbareder buťi, oda ehin te predel o materijali the informaciji maškar o Roma the neziskova orga- nizaciji, kavka hoj pes te dochuden maškar so nekbuter džene. Korkore o medijatora pes sikhľon pal o nasva- lipena, the džanena pale kale infor- macijenca te šegetinel avrenge, so te kerel, abo kas te vičinel.

Sar bi savore majinahas te vaz- del upre amaro sastipen? Adadi- ves ehin všadzi pherdo dara, choli. O džene hine andro stresos vaš kada, so avela, savoro džal upre the o džene šporinen. The paťav kaleske, hoj oda ehin perdal sa- vorende vareso, so amenge chal choli. Sar bi majinahas kalestar te arakhel?

Peršes bi majinahas andre adadi- veskere phare berša te likerel e godi pre kada, so tumenge kerel radosťa. He te oda ehin časos, savo san la fa- milijaha, le kamaratenca, tiž šaj ke- ren vareso perdal peste – talam te sikhľol vareso nevo. Andro smirom pre choli šegetinel pherdo meditač- na cvičibena le phurdeha, save hine hjaba the lena tumenge ča čeporo minutici sako džives. E dzeka tu- menge upre vazdela o športos, aka- nak andro ľinaj tumenge šaj džan te plavinel abo te denaškerel and- ro parkos. Varekana ehin tiž lačhes, hoj nakerena furt kole rovnake veci.

But žužo ehin te del peske čepo- ro smirom khatar socijalna siťi. Ehin imar pisimen, hoj te san but časos pro internetos, ta oda tu- menge vazdel upre kikidľipen the depresija, nekbuter le čhavoreng- e khatar 12–16 berš. „Facebookovo abstinenca“ kerla savoreng- e lačhes.

Sar bi majinahas te ačhuvel and- ro adadiveskero koter? The paťan, hoj ehin le Romen the le gadžen aver godi, te džal pal varesave ave- ripena andro dživipen?

Lokes – te kamel khatar peskro dži- vipen te del het savoro nalačo, the te dikhel pre koda, so ehin lačo, he te oda avena ča varesave cikne veci. Pro averipen andro dživipen andre godi nadžanav te odphenel, kada pal miro nadžal te phenel, vašoda hoj sako manuš hino aver.

Sar upre ehin o Roma andre choli the stresos? Ehin tumen varesa-

vo tipos, sar bi šaj avenas čepeder cholamen? Džal oda vobec?

Miro lav ehin, hoj le dženen, save dživen andro čore lokaliti, hin bu- ter stresos, vaš kada, hoj len ehin čepo love, hoj pre lende e majori- ta dikhel banges, lebo he vaš kada, hoj len ehin pharipena andro sastip- en. Paťav, hoj beršenca pes vare- save problema, napriklad sastip- naskre averipena, kerena feder, aľe oda ehin thodo andro sistemas, the pro averipen kompola pherdo buťi pro pherdo berša. Perel andre kada tiž o sikhadipen maškar kale džene – čepeder sikhade dženen ehin če- peder informaciji pal peskro sastip- en, the čepeder pes pal peste sta- rinen. The oda džal palis jekhetane koleha, hoj len ehin čepeder love. Ehin oda zakerdi kereka.

Save ehin nasvalipena maškar o Roma, the soske? Džal pes len- dar te braňinel? The sar te rodel neve droma, hoj kale nasvalipena te aven čepeder?

Adađives le Romen, kavka sar he le gadžen, ehin savore civilizačna nasvalipena – save hin porážka, ji- leskeri porážka, thulipen, gulo na- svalipen – the tiž adaj dikhas buter infekčna nasvalipena. Khatar 50– 80% pes džal kale nasvalipnendar te braňinel. Nekfeder ehin sasto dživipen, oda znaťinel te chal pherdo ovoce, zeleňina, te nachal but gule the žiroskre chabena the lon. Palis kampil pes te čalavel – okrem klasicko športos šaj phiren sigeder la kočaha lebo fest pratinen khere, kavka, hoj tumendar čuľola. But kampil te odmukhel o cigare- tľi the o palenki lebo te nalel o dro- gi. Kada hin phare rizikova faktora, save keren nek Goreder nasvalipena. Savore džene bi mek majinenas te phirel pro kontroli ko doktora the pro screeninga, save šaj sig zachu- den pharo nasvalipen. Pre kada te- matos kerdām avri e brožura, savi tumenge šaj ginen pro internetos.

Dikhen varesavo lačo visariben maškar o Roma andre lengro dživipen?

Pre kada tumenge rado odphena- va tel o duť berš, sar džanaha, savo ehas amaro projektos.

So akana richtinen?

Andro jepaš čhon andro septembris/ oktobris chudaha le medijatorenca khatar SZÚ te distributinel o brožu- ri, letaki the aver ľila. Andro oktobris palis le Brňakenge sikhavaha e pla- gatovo kampaň andro MHD, the tiž pre aver thana, save kidaha avri. Pro agor andro oktobris, konkretnones 27. 10., avela on-line osvetovo akcija pro Svetovo džives andro cevno moz- govo nasvalipen the andro novem- bris keraha e-learning the mobilno bavišagos perdal o čhavore. Zorales paťas, hoj amare buťa peske rakhe- na so nekbuter džene, the podarin- la pes andr amaro projektos te tho- vel pherdo manušen.

phučelas e Veronika Kačová

U čarodějnice

(dávny příběh z roku 1958)

„Mamííí, mamííí, já nejdu, nechci...“
„Musíš, buď hodná...“
„Nechci jít tam k té...“
„Zlato, musíš, máš nemocnou nožičku, nemohla bys chodit do školy...“

„Mami, já se moc bojím...“
„Nemusíš se bát, ona je hodná na děti a uvidíš, že ti nohu uzdraví...“
„Já chci doktora, a ne tu starou bábu.“
„Tak už dost! Přestaň křičet a buď hodná!“

Moje maminka mě násilím tahá za ruku a vede mě k té staré ošklivé bábě, jsem moc vystrašená. Ještě jsem ji neviděla, ale povídá se o ní, jaká je čarodějnice. Všichni, jakmile v naší osadě onemocní, jdou k ní a ona je léčí. Zda vyléčí, nevím, ale já chci radši pana doktora, a ne tu čarodějnici! Mojí mámě vůbec nevadí, že mám strach, nedá si říct a je přesvědčená, že mi nohu uzdraví ona, ta čarodějka. Pan doktor je daleko, museli bychom autobusem a máma nemá čas, musí jít do práce, na pole, a proto mě tam tahá.

„Mami, mě ta noha přestala bolet...“ pokouším se mámu přemluvit.

„Žádné kecy, už jsem řekla, budeš hodná a hlavně budeš zticha, nebudeš se jí vyptávat kde co, jasný? Koukej, už tam budeme, ještě kousek.“

„Ano.“
Ještě kousek a já mám strach, ale jsem moc zvědavá, co se mnou bude ta čarodějnice dělat. Bude to bolet? Bude mně řezat nohu? Nebo mi ji zlomí? Ach, neměla jsem skákat do vody, do špinavého potoka, jenomže všechny děti, co tam byly, skákaly a jim se nic nestalo, jenom mně! Mám na lýtku ohromnou velkou červenou skvrnu a ta pálí a bolí. Konečně jsme došli k domečku, byl tak

malý a omlácený, asi jako ona. Máma ťuká na dveře a já si myslím, že je rozbije a celý domek spadne.
„No tak, nebouchej a pojd dál, je otevřeno,“ je slyšet hlas zevnitř.

Vešli jsme dovnitř a mě ovanul zvláštní pach. V místnosti je starý nábytek, skoro žádný, jenom samé skřínky a hodně šuplíků. Po stěnách jsou namalované divné obrázky, jen černou barvou, a samé oči, velké, dívají se na mě... joj, hrůza! Po celé místnosti jsou velké oči, nechápu, co to znamená. Jsem jako u vytržení. Stará bába se zvedla z křesla a jde si ke stolu sednout, rukou dává znamení, ať si taky sedneme.

Posadily jsme se s mámou a bába se mi dívá do očí a povídá:

„Tak, děvkeno, proč se mě tak bojíš? Kolik ti je roků?“

„Osm,“ odpovídám.

„A pročpak jsi celou cestu křičela a nechtěla sem jít?“

Joj, jak to ví?

„Já...“ „Mě se nemusíš bát, já neublížuji nikomu, naopak, já léčím.“

„Ano.“

„Tak a teď mi řekni, proč jste tady u mě?“

„Mařenko, ukaž tetě nožičku, ano?“

„Ano.“ Sundala jsem hadřík z nohy a ukazuji tu skvrnu. Vzala mi nohu do svých rukou a prohlíží ji.

Za chvíli povídá: „Ajaj, ty jsi plavala v potoku, ve špinavé vodě, že?“

Jak to ví?

„Ano,“ tiše odpovídám.

„To není tak hrozné, Marie, udělám takovou lázeň a dáme mastičku, ano?“

„No jasný, však ty víš, co máš robit, tetko.“ Naše máma s ní umí mluvit!

Bába vstala od stolu a z kredence vzala jakési větvičky, dala vařit vodu a větvičky dala do lavoru. Za chvíli

vylila vařící vodu do lavoru a míchá a míchá a přitom cosi mluví potichu, není rozumět ani slůvko. Máma mi hladí ruku a usmívá se na mě. Určitě se těší, že mi uzdraví nohu a ona bude moct jít do práce a já do školy. Ona jí tak věří! Já moc ne.

„Tak, holčičko, dej sem nožičku a neboj se, trochu tě to poštípe, ale to vydržíš, že jo?“

Co ona si o mně myslí, že jsem rozmazlená?

„Ne, nemyslím si, že jsi rozmazlená, ale děti mají strach ze všeho, to já znám.“

Joj, radši nebudu na nic myslet, protože ona mi čte myšlenky... Uf, všechno ví, ona mi vidí do hlavy. Už abychom vypadly!

„Nebude to dlouho trvat, za chvíli půjdete domů, vydrž.“

Vzala lavor a dala mi ho k nohám, potom vzala moji nemocnou nohu do ruky a začala omývat tou hnusnou černou vodou skvrnu na noze. A zase mrmlá pod nos potichu jakási slova a já nevím co. Pane Bože, jen ať mě nezačaruje! Umyla skvrnu, utřela hadrem a namazala jakousi mastí celou moji nohu. Ta mast tak smrdí, že se to nedá vydržet.

„Za chvíli přestane ta mast smrdět, to je jenom chvílka. A teď poslouchej. Každý den si umyješ nohu a namažeš mastí, tak tři, čtyři dny a bude pokoj. Žádná skvrna nebude a nic tě nebude bolet, rozuměla jsi mi?“

„Tetko, do školy nepůjdu?“

„Ne, noha musí být v klidu, dohlídni na ni, ať dělá to, co jsem jí říkala, ano?“

„Jo, jo, budu, tetko, tři dny vydržíme...“

„Marie, bude ji to bolet trochu, dej na ni pozor, ať nesundává tu mast, tu je bílý hadr, obvážu jí tu nohu a sundej ho až zítra, ano?“

„Jak říkáš. A co jsem dlužná?“

„Ne veľa, dej pět korun a dobrý...“

Ani bába nedomluvila, dovnitř přímo vrazil starý Cikán.

„Tetka, je zle!“ křičí ohromným hlasem a jeho bílé vlasy se postavily do pozoru. Joj, co se děje!? Lekla jsem se.

„Tetka Zága, je zle! Ukradl mi někdo moje peníze...“

„Však jdi za žandáři, ne?“ říká mu bába.

„Ne, ne, žandáři říkali, že my Cikáni mezi sebou krademe, že je to mezi námi. Ty mi pomůžeš a nikdo jiný! Pomoz mi, já měl našetřené peníze! Pomoz moji ženě, však víš, že je těžce nemocná, doktor říká, že může každý den umřít. Nevím, co budu dělat bez peněz, Bože můj, já svoji ženu ani nepohrbím...“

„No, no, kdo byl u tebe?“

„Nikdo, jen já a naše děti, jinak...“

„Ty nevíš, kdo by se lakomil na tvoje peníze?“

„Ne, to opravdu nevím...“ pustil se do pláče.

Je mi ho líto, starý člověk a ještě ho okradou!

„No, nevím, kdybys aspoň věděl, kdo u vás byl a měl ho v hlavě, ihned bych ti řekla, kdo to je, ale takto...“

„Tetka Zága, já ty peníze opravdu

potřebuju...“

„Nejsem dilihni, vím, jak je potřebuješ, počkej chvílku. Tak co, Marie, půjdete?“

Máma je zvědavá, já taky, a tak povídá: „Ne, tetko, ještě chvílku tu budeme...“

„Mně nevadí sousedka, jen mluv, co mám dělat...“

„Je tu jedna možnost, Deži, chyt žábu, ale větší, zašij jí oči a ten zloděj, co tě okradl, oslepne...“

„Ale tetka Zága, kvůli penězům aby byl slepý?“

„Neměj obavy, poznáš, kdo ti ty peníze vzal, musí je vrátit a tu žábu přineseš ke mně, ano?“

„A bude vidět ten zloděj?“ má starost Deži.

„To víš, že ano, já ty stehy z očí vypáram a on bude mít oči zase zdravé...“

„Už běžím pro žábu...“

„Počkej chvílku, já ti dám rostlinu a budeš ji mít v kapse. Jen tak rychle nechytíš žábu, musí ti cosi pomoci...“ Stará bába vstala a jde ke kredenci a z těch skleniček, co tam má asi sto, vybrala jakési zelené lističky a podává je Dežimu. Starý Deži je tak dojat, že líbá ruku staré čarodějnice.

„Ale co to děláš, Deži, už jdi a ať se ti zdaří.“

„Děkuji moc, jste moc hodná, vás tady nemít, jsme v koncích...“

„Moc mluvíš, jdi a poříd dobře.“

Deži odešel, se slzami v očích a shrbenými zády vypadl ven a já mu přeji, aby se mu vše povedlo.

„Tetko, my už půjdeme...“

Nepůjdeme... Dovnitř zase vrazila mladá hezká Slovenka, má překrásné modré oči a její žluté vlasy jsou nádherné a dlouhé až po pás. Já nevěděla, že k této čarodějnici chodí i gádže... To zrovna nejdu domů, jsem zvědavá a počkám si, co potřebuje od Zágy ta krásná slečna.

„Co potřebuješ ode mě?“ ptá se jí bába.

„Paní, já nevím, zda mohu mluvit, jsou tady...“

„To nevadí, i ony mě potřebují.“

Sedla si ke stolu a rozplakala se.

„No tak, snad to není tak hrozné, nebo ti někdo v rodině umřel...“

„Ne, ne, probůh, to já jsem nešťastná, můj milý mě opustil a já čekám jeho dítě. Nevím, co dělat a moje známá mě poslala za vámi...“

„Ojoj, to tě bude něco stát...“

„To já mám pro vás peníze...“

„Dobře, peníze máš... a máš jeho fotku s sebou? A něco od něho?“

„Ano, mám,“ vytáhla fotografii a kapesník ze západní, nosí na srdci svého chlapce. „On mi odjede až do Čech, paní, ten kapesník mi dal, jak jsme byli naposledy spolu a já brečela...“

„To není až tak zlé, dej mi tu fotku!“ Bába vzala foto, postavila hrnec s vodou vařit a opět cosi vzala z kredence, sedla si k nám ke stolu a povídá: „Moje milá, dej mi na stůl peníze a poslouchej mě dobře, co ti řeknu.“

Mladá dívka dala na stůl padesát korun a mlčky se na ni dívá.

„Ještě dnes v noci přijde tvůj milý za tebou k vám a ty mu dáš tuto rostlinku do bot. Za chvílku, až se bude vařit voda, udělám porobenisko a aby to vydrželo, ty rostlinky udrží moji práci navěky. Ale musí aspoň měsíc nosit ty rostlinky v botách, rozuměla jsi mi?“

„Ano, ano, paní,“ odpověděla dívka a malinko se usmála.

Voda se vaří a já jsem zvědavá, co bude bába dělat. Vzala jeho foto, hodila do vařící vody vařit, kapesník postříhala na proužky a vázala je do uzlů, potom je dala vařit a zase cosi mluвила tiše, nesmíme ji rušit. Jsme potichu a sledujeme ji. Trvá to asi deset minut... jen jestli to vyjde, jsem moc zvědavá. Dodělala, co měla a sedla si ke stolu k nám.

„Jsem unavená,“ říká a je to vidět, „tak, moje milá, jdi domů a čekej na svého miláčka. A vy už taky běžte, já si musím jít lehnout.“

„Jdeme, tetka, a děkuji, sbohem...“

Odešly jsme od ní a já jsem celá bez sebe. Nevím, jak to všechno dopadne, jenom doufám, že dobře.

Po čtyřech dnech je moje noha zdravá. Nemám žádnou vyrážku, nic mě nesvědčí a zítra můžu do školy. Ta čarodějnice opravdu umí léčit!

„Mami, jak to dopadlo Dežimu, nevíš?“

„Ale vím, udělal žábě, co mu tetka nařídila a druhý den oslepl jeho švagr. Peníze mu vrátil a už zloděj začíná pomalu vidět...“

„Mami, a co ta gádži?“

„Už jsou ohlášky na svatbu, budou se brát, všechno dopadlo dobře. Maruško, i tebe už nebolí nožička, že?“

„Ne, nebolí, už se tetky nebojím, opravdu není zlá. Ale přesto k ní nechci chodit, ona mi vidí do hlavy...“

Irena Eliášová
foto: Šárka Sofieec

Ke bosorka

(čirlatuno vakeriben andal o berš 1958)

„Mamóóó, mamóóó, me nadžav, me nakamav...“

„Site aves lači...“

„Nakamav te džal ki...“

„Mušines, hin tiri čangori nasva-
fi, naštik phires andre škola...“

„Mamo, me igen darav...“

„Ma dara, joj hin lači pre ča-
vore, dikheha, sasarla tiri čang,
the...“

„Me kamav le dočtoris, the na
ola phura romňa.“

„Imar ačh preku! Ma vičinker, av
cicho!“

Miri dajori man cirdel le vastes-
tar ke phuri romňi. Me la mek na-
dikhlom, aľe šunav, so pes pal late
vakerel, savi hiňi borsukaňa. Sava-
re sar nasvalon andro taboris, džan
imar ke late, the joj len sastarel, te
avri saston, nadžanav. Mira dake
hin jekh, hoj darav, nadel peske te
phenel, paľal, hoj man avri sastare-
la. No ko dočtoris hin dur, muši-
nas te džal le autobusiha, no nane
mira da časos, mušinel te džal an-
dre buťi, pre maľa, vašoda man cir-
del ki bosorka.

„Mamo, man imar nadukhal e
čang...“ kamav la da te prevakerel.

„Imar dosta, ma vaker, phenav, la
romňaha navakereha, naphučkere-
ha latar, aveha cicho, hi? No dikhes,
imar odoj avaha, mek koteroro.“

„Hi.“

Mek koter, the me darav, aľe som
igen zvedavi, so manca odija bosor-
ka kerela. Kerela mange dukh? Čhi-
nela mange e čang? Abo phagere-
la? Ojoj, nakamplom te džal andro
paňi, savore, so samas pherdo ča-
vore, ňikasko nane nič, čak mange!
Hin mange pre čang ajsi loľi bari
skvrna, igen tharel, the dukhal.
Imar avľam ke lakro kher, ajso cik-
no the calo domardo. Miri daj ma-
rel pro vudar, me duminav, hoj calo
kheroro perla.

„Ma durkin ajci, av andre, hin
phudrado!“ šunav o hangos andal
o kher.

Džas andre, the pre mande avel
ajsi bari khand. Andre cimra nane
ňisavo butoris, čak o kasňi, the an-
dre but fiovki, pro fali hine ajse
čudne obrazki, čak bare kale jakha,
pherdo jakha, me nadžanav, s’oda-
va hin the soske. O jakha pre man-
de dikhen...joj, e dar džal pal calo
miro teštos! E phuri romňi džal ko
skamind, the vasteha amenge
sikhavel, kaj the amen bešas.
Bešľam la daha ko skamind, the joj
dikhel andre mire jakha.

„No, miri čhajori, soske mandar
avka daras? The keci tuke berš?“

„Ochto.“

„The soske calo drom vičinkere-
has, the nakames ke mande te
džal?“ Sar oda joj džanel?

„Me...“

„Mandar namušines te daral, me
ňikas namarav, me le manušen sas-
tarav.“

„Hi.“

„No, the akaňik phen, soske sal
adaj?“

„Marka, sikhav la cetkake e čan-
gori!“

„Hi.“ Thodom e renta tele pal e
čang, the sikhavav lake.

Joj lel e čang andro vasta, dikhel
sikra.

Palek phenel: „The tu salas and-
ro pataku, andro melalo paňi, hi?“

Sar joj odava džanel?

„Hi,“ phenav cichones.

„Odava nane ajso igen namištes,
Mara, kerava ajso landaripen, the
palek dava ajso makhľiben, the ave-
la mištes, ajci trin, štar đives, e
čang avela sasťi, hi?“

„Hi, hi, tu džanes, so kampes te
kerel.“ Miri daj džanel, sar laha te
vakerel!

Palek e bosorka ušľiľa khatar
o skamind, andal o kredencos lel
varesave želena čara, the del pre
šparheta andre piri te tavel o paňi.
Lel o lavoris, o tado paňi čhorel an-
dre, o želeno čar thoda andro paňi,
the savoro krucinel, paš oda vake-
rel varesave lava, no me nič naacha-
ľuvav. Miri daj ľikerel miro vast, the
asal pre mande. Lošanel, hoj imar
sasťuvava, the joj šaj džala andre
buťi, the me andre škola. Joj lake
ajci paľal! No me napaťav.

Sar odava savoro kerďa, dikhel
pre mande the phenel: „No, mri
čhajori, de ke mande e čang, ma
dara, sikra tut tharela, aľe tu avri ľi-
kereha, hi?“

So joj pre ma duminel, hoj som
ajsi maľľivi?

„Na, naduminav, hoj sal maľľi-
vi, čak avka, hoj savore čhavore da-
ran, me odava džanav.“

Joj, feder naduminava, bo joj sa
džanel... džal mange andro šero.
Imar te džas khere!

„Naela odava but časos, imar šaj
džana khere.“

Lel o lavoris ke mande, the miri
čang thovel ole melale paňiha, e
skvrna čhorkerel, the pale vaš
peske šomrinel vareso, me nadža-
nav so. Joj, miro gulo Del, čak te na
mange del o čari! Palek khosel e
čang, the makhel pal calo čang ajso
khandino makhľiben, hoj našťik
phurdav.

„Tel e perca ačhela te khandel,
odava čak sikra. The akaňik man
šun, so phenava. Sako đives thov
calo čang, the palek makh odava
makhľiben, so tuke dava khere, trin
đivesa, the imar naela ňisavi skvr-
na, e čang avela sasťi.“

„Cetka, andre škola nadžala?“

„Ta kaj, mušinel te pašľol, the de
briga, kaj te kerel, so lake phen-
đom.“

„Hi, cetka, trin đives avri ľikera-
ha...“

„Mara, dukhala la e čang, de pre
late briga, akaňik e renta, so lake
dav pre čang, le tele čak tajsa, hi?“

„Hi, sar phenes. Keci kampav
tuke te poľinel?“

„Na but, de pandž koruni, the
mištes...“

Nadophenel, bo avľa andre phu-
reder Rom bara vikaha.

„Joj, cetka, imar hin igen na-
lačnes!“ Avka vičinel, hoj leskere
bala terđon. Avľa andre mande dar.
So pes kerel!?

„Joj, cetka Zagi, vareko čorďa
mire love...“

„Ta dža ko šingune, na?“ phenel
e bosorka.

„Na, na, o šingune mange phen-
de, hoj amen o Roma maškar peste
čoras, hoj amen te keras rendos.
Mange ňiko napomožinela, čak tu,
cetko! Čorde mange vareko o love,
so detkeras pre falo, vaš miri rom-
ňi, džanes, savi hiňi nasvaľi, o do-
čtoris phenel, hoj šaj sako đives
merel. Joj, Devla, me akaňik našťik
parunava mira romňora, so te ke-
rel?“

Le romeske čuľon o apsa pal
o muj, hin mange pharones pre le-
ste.

„No, no, ko sas ke tute khere?“

„Ňiko, čak amen le čavenca,
aver...“

„Tu nadžanes, ko kamel tire
love?“

„Joj, ta odava me nadžanav...“

„No, me nadžanav, te tu džane-
has, ko sas ke tute, avka tuke uľa-
has andro tiro šero, palek me dža-
navas, aľe kavkake...“

„Cetka Zagi, mange ola love igen
kampel...“

„Me nasom diliňi, užar sikra.
Mara, imar džan?“

Miri daj hiňi zvedavi, the me,
avka miri daj phenel: „Na, mek ču-
loro avaha adaj...“

„Mange hin jekh, te adaj avela e
pašutňi, vaker, so kampel te ke-
rel...“

„Hin jekh možnosť, Deži, astar
la žamba, aľe varesavi bari, siv lake
o jakha andre, the ko tuke čorďa
o love, ačhela koro...“

„Joj cetka, vaš o love kaj te kora-
ľol?“

„Ma dara, tu džaneha, ko tuke
o love liňa, dela tuke pale, the la
žamba aneħa ke mande...“

„The naela odava manuš koro?“

„Oda šaj džanes, hoj dikhela, me
avri sidkerava o thav andal o jakha
la žambake, the leskere jakha ave-
na pale saste...“

„Imar denašav te chudel la žam-
ba...“

„Užar sikra, me tuke dava vare-
savi čar, the tu de andre žeba, oda-
va avka sig našťik chudes la žam-
ba, odava tuke pomožinela...“ E

phuri romňi ušľiľa the džal ko kre-
dencos, lel avri andal o caklo vare-
savo želeno čar, the del le Dežiske.
Le Dežiske hin phares pro jilo.
Chudľa lake o vast, the kamel te ču-
midel lake.

„S’odava keres, Deži, imar dža
the savoro ker mištes.“

„Paľikerav igen, sar bi tu adaj
naaves, amenca hin vigos...“

„But vakeres, dža imar, the nek
o Del hin paš tute.“

O Dežis imar geľa het, me ka-
mav, kaj leske savoro te avel mištes.

„Cetko, amen imar džaha...“

Nadžaha, andre avľa igen šukar
rakľi, lakere jakha hine sar o ňebos,
o šarga bala hine bare dži ko pasos.
Me nadžanavas, hoj ke bosorka
phiren tiž o gadže... Imar šunava,
so kamel ajsi šukar rakľi la bosor-
katar.

„So mandar kames?“ phučel la
rakľatar e bosorka.

„Me nadžanav, te šaj vakerav,
adaj hine...“

„Odava nič, the jon mandar vare-
so kamen.“

E rakľi bešľa ko skamind the mu-
khľa pes te rovel.

„No, odava nane avka pharones,
abo vareko ke tumende mula...?“

„Na, na, odava hin pre mande sa-
voro, miro pirano man mukhľa, the
me som lestar phari. Nadžanav, so
te kerel, miri pajtaškiňa man bičha-
da ke tute...“

„Odava vareso poľineha...“

„Hin man love, odava...“

„Mištes, love tut hin... the hin tut
leskeri fotka, the varesavi renta?“

„Hi,“ cirdel avri andal o koľin
leskeri fotka, the o khosnoro. „Oda-
va mange diňa, sar samas jekheta-
ne, geľa andro Čechiko, the me ro-
vavas...“

„Odava nane avka pharo, de
mange e fotka!“ Liňa e fotka, the
džal ke šparheta, diňa te tavel
o paňi, andal o kredencos lel pale
varesave vražišagos. Bešľa ko ska-
mind the phenel la rakľake:

„Šun man, de pro skamind
o love, the šun, so tuke phenava.“

E rakľi diňa pro skamind pan-
džvardeš koruni, the dikhel pre late.

„Imar adija rat avela tiro pirano
ke tumende, pal tute. Sar taďola
o paňi, me kerava o čari, the dav
tuke adija želeno čarori. De leske
andro topanki, the nek phiravel
jekh čhon adana topanki, hi? Kaj te
ľikerel avri but berš o čari, ačalos
mange?“

„Hi, hi.“ Lošanel e rakľi the sikra
asandľiľa.

O paňi imar taďol, som zvedavi,
so kerela e bosorka. E fotka čhivel
andre te tavel, palek o khosnoro
strihinel pro pantľi the phandel pro
gombos, the čhivkerel andre piri te
tavel. Vakerel cichones vareso,
amen sam cicho, natromas te kerel
vika, čak dikhas pre late. Ajse deš
perci odava kerelas... kerďa, so
kampelas te kerel, the palek bešľa
ko skamind.

„Som domardı,“ phenel, the
dičhol pre late, „no, miri rakľi, dža
imar khere, the užar tire piranes.
The tumen džan, bo me mušinav te
pašľol.“

„Imar džas, cetka, paľikerav, ačh
Devleha...“

Geľam khere khatar late, me
som sa sar diliňi, nadžanav, te ker-
ďa mištes, no me kamav, kaj te sa-
voro avel lačhes.

Pal o štar đives man nič na-
dukhal, miri čang imar hin sasťi. Joj
džanel odija bosorka te sastarel!
Tajsa šaj džav andre škola.

„Mamo, nadžanes, sar hin oda
Deži?“

„Ale džanav, o Deži kerďa, so
leske e cetka phendľa, the leskero
šogoris leske čorďa o love. Diňa
leske pale, the imar čulo dikhel...“

„The odija šukar rakľi?“

„Hi, mištes, imar hine ohlaški
andre khangeri, avela o bijav, savo-
ro hin lačhes. The tuke nadukhal e
čang, Marka?“

„Na, nadukhal, imar latar nada-
rav. Ale naphirava ke late, joj mange
dikhel andro miro šero...“

Irena Eliášová

Hodonín u Kunštátu.
Památník holokaustu
Romů a Sintů na Moravě

výstava
1|4 – 31|10
2022

Lidická tragédie

Tento rok je to 80 let od vypálení středoevropské obce Lidice nacisty. Výstava připomíná nejenom nechalé známé datum 10. 6. 1942, kdy došlo k zničení obce, ale také poválečný vývoj Lidic až po současnost. Lidická tragédie se stala symbolem utrpení nevinného civilního obyvatelstva nejen na našem území, ale po celém světě.

muzeum
romské
kultury

rommuz.cz

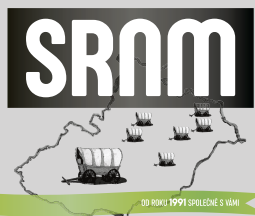
Ceník inzerce

celá strana 5 000 Kč (rozměr 26×40)
1/2 strany 3 500 Kč (rozměr 26×20 nebo 40×13)
1/4 strany 1 500 Kč (rozměr 13×20)
menší formát – 7 Kč/cm²
Sleva při opakované inzerci na druhé a další vydání 25%

žádosti o inzerci na: holomkova@srnm.cz

Adresa redakce Romano hangos
a Společenství Romů na Moravě

Cejl 460/35, Brno 602 00
tel.: 545 246 673 www.srnm.cz
číslo účtu: 27-488570217/0100

Předplatné Romano hangos

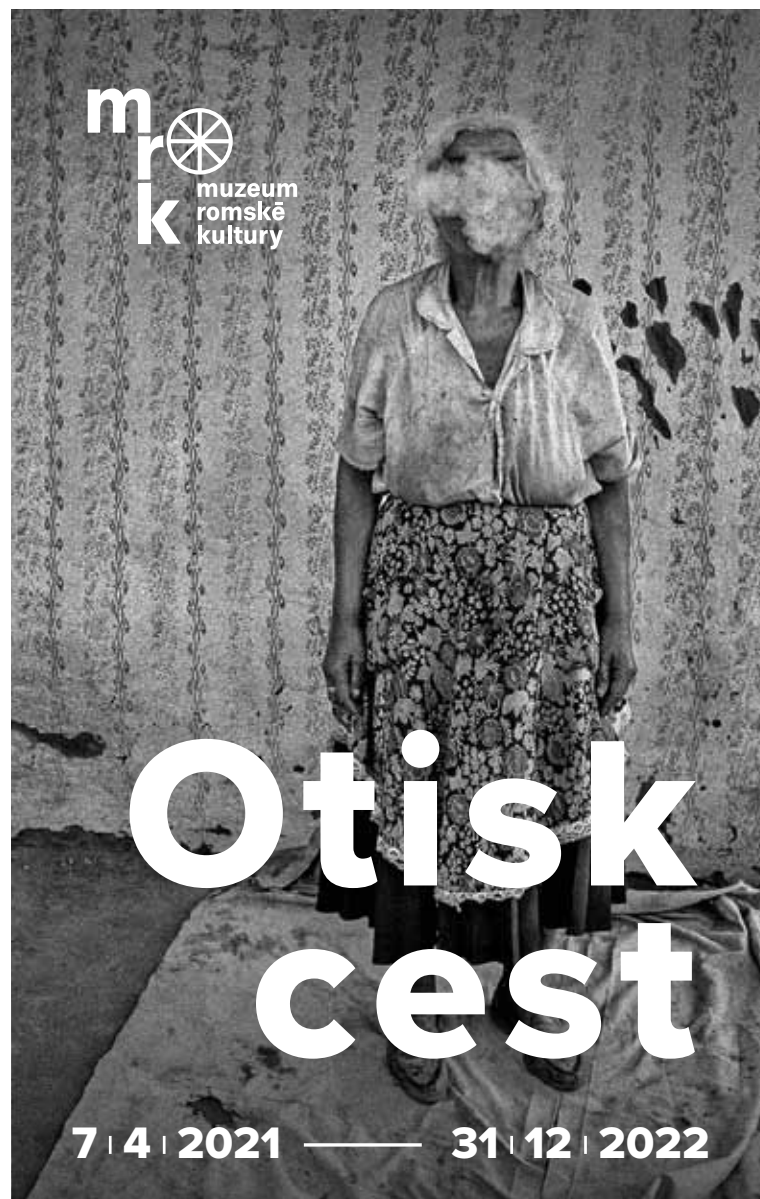
příjmení, jméno:
název organizace:
adresa, PSČ:
e-mail: telefon:
počet objednaných výtisků:

způsob platby: ☐ hotově ☐ složenkou
☐ bankovním převodem bez faktury; variabilní symbol:
☐ bankovním převodem na fakturu

vyplněný formulář zašlete na adresu: Romano hangos, Cejl 460/35,
Brno 602 00. Fio banka, číslo účtu: 2300661977/2010

cena předplatného pro rok 2022 je 300 Kč

Fotografie Claude a Marie-José Carret

MINISTERSTVO
KULTURY

B | R | N | O |

Redakce RH vyhlašuje Literární soutěž Janka Horvátha

o ceny v kategoriích:

- příspěvek v romštině
- příspěvek v češtině

Soutěž je bez omezení věku. Pište to, co chcete sdělit ostatním! I na Vašem hlase záleží!

Příspěvky přijímáme od 1. 7. 2022 do 15. 11. 2022 na e-mailu romanohangos@gmail.com nebo na adrese redakce SRNM, Cejl 35, 60200 Brno.

Nejlepší příspěvky budou zveřejněny online i v novinách. Tiskem publikovaní autoři získají autorský honorář a odborná porota vybere v prosinci výherce hlavní ceny. Každý soutěžící získá předplatné na rok 2023!

Soutěž je vyhlášena za finanční podpory Statutárního města Brna.

Romano hangos / Romský hlas. Vychází s podporou Ministerstva kultury, Jihomoravského kraje a Statutárního města Brna.
Vydává Společenství Romů na Moravě. Registrováno Ministerstvem kultury ČR pod č. E 8154.

Redakce: Sabir Agalarov (šéfredaktor) romanohangos@gmail.com; Alica Heráková, Tomáš Ščuka. Grafická úprava a sazba: Radim Šašinka.
Redakční rada: Roman Čonka, Prešov; Alica Heráková, Brno; Drahomír Radek Horváth, Děčín; Ivona Parčiová, Brno; Barbora Antonová, Brno; Margita Racová, Brno.

Adresa redakce: Cejl 460/35, 602 00 Brno, tel.: 545 246 673, e-mail: romanohangos@gmail.com, Elektronická verze: www.srnm.cz.
IČO vydavatele: 44015178. Bankovní spojení: Fio banka, číslo účtu: 2300661977/2010. Tiskne: Samab press group, a.s., Cyrillská, Brno. Rozšiřuje: Kongrestakt Brno.